

Hírek és Kémikusok

Ezésez Géza, avagy Dévényi (Deutsch) Tibor

Ha léteznek a tudományos kultuszregény műfaja, akkor az 1975-ben megjelent, *Dr. Ezésez Géza karrierje* című írás minden bizonnyal az egyetlen magyar nyelvű képviselője. Szerzője Dévényi Tibor (született Deutsch Tibor, 1927–2003), akinek csak a neve azonos a médiaszemélyiség Dévényi Tibi bácsiéval. A magyar tudományos-fantasztikus irodalom kedvelőinek valószínűleg nem hangzanak ismeretlenül az általa írt *Pannónia úrbázis* vagy *Gamma-kommandó* regények címei. Emellett, de talán korántsem mellékesen, Dévényi Tibor nemzetközi szinten is elismert biokémikus volt.

Dévényi (Deutsch) Tibor 1927. november 7-én született Budapesten. A Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett vegyészdiplomát 1949-ben. 1950-tól 1985-ig a Magyar Tudományos Akadémia Biokémiai Intézetében (ennek neve 1978-ban Enzimológiai Intézetre változott) dolgozott, 1973-ban az aminosavak kutatása terén végzett tudományos munkáját Állami Díjjal ismerték el, amelyet Sajgó Mihállyal és Szabolcsi Gertrúddal megosztva kapott.

Ők hárman, Keleti Tamás későbbi akadémikussal kiegészülve a hatvanas évek közepére mindannyian megírták nagydoktori értekezésüket, amelyet közös kötetbe szerkesztve és kiegészítve 1969-ben az Akadémiai Kiadó gondozásában is megjelentek német nyelven (*Strukturelle Grundlagen der biologischen Funktion der Proteine*). Érdekeség, hogy az Enzimológiai Intézet vezetője hosszú időn át az a Straub F. Brúnó (1914–1996) volt, akinek neve a legtöbb honfitársunk számára a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának utolsó elnökéeként (1988. június 29. – 1989. október 23.), vagyis Magyarország egykori államfőjeként lehet ismerős.

Dévényi írói munkásságának első jelentős sikere a már említett és egyértelműen önéletrajzi ihletésű *Dr. Ezésez Géza karrierje* című, erősen szatirikus hangvételű regény volt. Ebben a magyar tudományos kutatói lét majdnem minden visszasságának elmés megfogalmazása megtalálható. Ezekkel a szavakkal ajánlotta művét kollégáinak: „A kutatói hivatás szeretetével és tiszteletével ajánlom e néhány fricskát mindazoknak, akik már tudnak saját magukon nevetni. Vagy legalábbis másokon.”

Dévényi Tibor első önálló tudományos-fantasztikus kötete 1981-ben jelent meg *Hová lett Artúr?* címmel. Ő azonban nem tartotta írásait sci-finek: „Én szeretek játszani a jövővel. Rólunk beszélünk, száz évvel későbbi körülmények között.” Művei a 21. században, egységes világban, kivétel nélkül Magyarországon vagy magyar kötődésű úrbeli helyszíneken játszódnak. A humor forrása az volt bennük, hogy korának jellegzetes hazai prob-

lémait (amelyek egy jelentős része persze mind a mai napig létezik) vetíti ki jövőbeli körülmények közé, nem egyszer, persze, jelentősen eltúlozva és kiélezve. Hőseinek és az írásaiban megtalálható futurisztikus eszközöknek a neve gyakran beszédes, önmagában is humoros hatást kelt.

Sajgó Mihály, Dévényi Tibor, Szabolcsi Gertrúd

Egykori munkatársa, Pongor Sándor biológus akadémikus a következőképp emlékezett vissza rá: „Dévényi Tibort csakugyan jól ismertem, sőt – mint később kiderült – már néhai édesapám is ismerte még egyetemi éveiből. Én nagyjából akkor kerültem hozzá dolgozni, mikor az *Ezésez Géza* megjelent; ezután már tényleg egyre intenzívebben az írás felé fordult. Tibor az írást későn kezdte művelni, és *Ezésez Géza* könyvével szerintem nagyot alkotott. Többi művét is olvastam, de azok már kevésbé ragadtak meg, jóllehet említette, hogy egy Csongor nevű mellékalakot rólam mintáztott. Szerintem sok más alaknál is munkatársait használhatta mintaként.”

Valóban: Dévényi Tibor *Hová lett Artúr?* című regényében az egyik szereplőt Csongrády Cs. Csongornak hívják.

Az írás lezárásaként érdemes felidézni néhány maig érvényes sort a *Dr. Ezésez Géza karrierje* regény *Az előadás művészete* című fejezetéből:

„Amit nem tudsz harminc perc alatt elmondani, jobb, ha titokban marad.”
(Dr. Hora et Dr. Labora)

Sajgó Mihály, Szabolcsi Gertrúd, Dévényi Tibor

A Tudós felfedezéseit kétféle úton bocsáthatja az emberiség rendelkezésére: cikkírás és előadás útján. Előadni nehezebb. Rendkívül sajtóságos adottságok szerencsés keveredése kell ahhoz, hogy a Tudós felfedezését (mondanivalóját) úgy találja (adja elő), hogy az nemcsak a tárgyilagos tényekre épülő kísérleteket tükrözze, de szellemes következtetéseivel magával is ragadja a végül tombolva ünneplő közönséget.

A nehézségek elsősorban egy sajátos ellentmondásból adódnak. Gondoljuk csak el, mi is van tulajdonképpen, ha egy színész színpadra lép és elmondja Hamlet monológját? A nézők (= hallgatóság) döbben csendben hallgatják a felejthetetlen shakespeare-i sorokat. A gyönyörűségtől ájultan. És a végén? Vöröstre tapsolják a tenyerüket. De kik ülnek a hallgatóság soraiban? Háziasszonyok, kútfúrók, orvosok, diákok, kalauzok, ügyvédek, esztergályosok. Lehet, hogy egy-két színész is. Nem valószínű, de lehetséges. (Véletlenül vagy kíváncsiságból, netán irigységből stb.)

Az biztos, hogy a három-négyszáz főnyi nézősereg nem áll három-négyszáz színészből.

Mi van akkor, amikor a Tudós mondja el a monológját?

Először is azt nem Shakespeare írta. Ő maga. A hallgatósága sem áll háziasszonyokból, kútfúrókból, orvosokból, diákokból stb. Egyáltalában nem. A harminc vagy háromszáz »néző« (hallgatóság) harminc vagy háromszáz pályatárs (kolléga, konkurencia stb.). Miért várhatnánk azt, hogy harminc vagy háromszáz pályatárs a gyönyörűségtől leszaggatja a csillárt a 31. vagy 301. pályatárs előadásának meghallgatása után?

Nyilvánvaló tehát, hogy a Tudós előadásával kapcsolatos problémák egyik forrását a hallgatóság összetételében kell keresnünk.

Lente Gábor

A cikk szerzője megköszöni Prof. Pongor Sándor segítségét, Prof. Sajgó Mihálynak pedig a fotókat.

Beszámoló a 49. Komplexkémiai Kollokviumról

A 49. Komplexkémiai Kollokviumot 2015. május 26–28. között rendeztük meg a Siófoki Akadémiai Üdülőben. A Komplexkémiai Kollokvium konferenciasorozat története egészen az 1960-as évekig nyúlik vissza, a hazai koordinációs kémia és rokon területeinek művelőinek nyújt találkozási alkalmat minden évben. A mostani, 3 napos konferencián 50 résztvevő összesen 30 előadást hallgathatott meg a téma különböző területeiről. A rendezvény résztvevői túlnyomó részt a nagy hazai egyetemekről (Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Debreceni Egyetem, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pannon Egyetem, Pécsi Tudományegyetem, Szegedi Tudományegyetem) és akadémiai kutatócsoportokból (MTA Energiatudományi Kutatóközpont, MTA-DE Homogén Katalízis és Reakciómechanizmusok Kutatócsoport, MTA-PTE Szelektív Kémiai Szintézisek Kutatócsoport, MTA-SZTE Bioszervetlen Kémiai Kutatócsoport) érkeztek, de külföldi egyetem is képviseltette magát (Universita del Piemonte Orientale „Amadeo Avogadro”).

Az elmúlt évek hagyományának megfelelően most is a Komplexkémiai Kollokvium adott helyet az MTA Koordinációs Kémiai Munkabizottság tavaszi ülésének, amelynek keretében négy hosszabb előadást hallhattunk Skodáné Földes Ritától (PE), Joó Ferenctől (DE), Nyulászi Lászlótól (BME) és Kégl Tamástól (PTE). A munkabizottság ezen előadásokkal köszöntötte Kollár Lászlót, a Pécsi Tudományegyetem Szervetlen Kémia Tanszékének tanácsvezető egyetemi tanárát 60. születésnapja alkalmából. A Koordinációs Kémiai Munkabizottság szekcióján belül emellett két, tervezett MTA doktori értekezés előzetes bemutatása is elhangzott: Kathó Ágnes (DE) Semleges és ionos tercier foszfinok vízoldható Ru- és Rh-komplexei, valamint katalitikus tulajdonságai, míg Gyurcsik Béla (SZTE) Fehérjék és modelljeik fémkomplexei – mesterséges „bio”-molekulák címmel tartott előadást. A munkabizottság a bemutatókat követő részletes vita eredményeként mindkét értekezés benyújtását egyhangúan támogatta.

A kollokviumon ezek mellett további 24 előadás hangzott el. Ezek között érdekes új eredményekről hallhattunk a réz(II)- és cink(II)-tartalmú metalloenzimek és hormonok modellezéséről, a neurodegeneratív betegségek biokémiai hátteréről, a legújabb MRI-kontrasztanyagokkal kapcsolatos kutatásokról, különféle

mérgező fémionok megkötésére vagy kimutatására szelektíven alkalmas peptidok szintéziséről és vizsgálatáról, vízoxidációs elektrokatalizátorok tervezéséről, a növényekben található vas-tartalmú ACC-oxidáz enzim modellezéséről, PTA-t tartalmazó Ru(II)komplexek fotokémiai előállításáról, nitrilek hidratálásáról komplexek segítségével, hidrogénfejlesztésről és -tárolásról Ir(I)-komplexek segítségével, vízoldható lantanoida(III)-porfirinek fotokémiai tulajdonságairól, félszendvics szerkezetű, potenciálisan rákellenes Ru(II)-aminohidroxámsav komplexekről, ketonok Fe(II)-komplexekkel katalizált Baeyer-Villiger oxidációs reakciójáról, vas(IV)-enzimmodellekről, (μ -oxo)(μ -1,2-peroxo)di-vas(III) közti-termékek reaktivitásáról, valamint vizes közegű parahidrogénezési reakciókról. Az előadások között egy (többszörös) könyvbe-mutató is elhangzott: Lente Gábor tartott beszámolót három, a közelmúltban megjelent angol nyelvű könyvről és könyvpublikációs tapasztalatairól.

Ebben az évben először a Komplexkémiai Kollokvium programja nemcsak nyomtatásban és körlevélként jutott el a résztvevőkhöz, hanem elkészült az MKE Komplexkémiai Szakcsoport internetes honlapja is (<http://www.inorg.unideb.hu/komplexkemiai/index.html>), ahol a Kollokvium programja, a Szakcsoport és a Kollokvium története és egyéb fontos, érdekes dokumentumok érhetők el.

A résztvevők egyöntetű véleménye szerint ismét magas színvonalú, sikeres konferencián vehettünk részt, így várakozással telve tekintünk a jövő évi, jubileumi 50. Komplexkémiai Kollokvium elé.

Várnagy Katalin

MKE Komplexkémiai Szakcsoport,
elnök

Ósz Katalin

MKE Komplexkémiai Szakcsoport,
titkár